

Ledentuov prikaz koprivničke tvrđave iz 1639. godine.
(Ljudevit Krmpotić, Izvještaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva
od 16. do 18. stoljeća, 1997.)

Zgrada na fotografiji prije 1892. godine. (Muzej grada Koprivnice)

PRILOG ISTRAŽIVANJU STAROG MAGISTRATA U KOPRIVNICI

Sažetak

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja zgrade Starog magistrata, ukazala su na nekoliko faza njezine izgradnje. Zgrada je od prvotne izgradnje, najvjerojatnije u 17. stoljeću, doživjela brojne preinake. Obnove u 18. stoljeću značile su promjene u unutrašnjem rasporedu te pregradnji svodova, dok je u 19. stoljeću došlo do prenamjene zgrade za Kotarski sud, radi kojega je povećano zapadno krilo, podignuto istočno krilo te zgrada zatvora. Konzervatorskim je istraživanjima, rađenim za potrebe obnove, utvrđeno da nijedna od povijesnih faza izgradnje (17. i 18. st.) nije sačuvana do te mjere da bi se mogli rekonstruirati svi arhitektonski oblici. Tako je u konzervatorskim smjernicama predloženo zadržavanje nadogradnji 19./20. stoljeća, te djelomična rekonstrukcija ranijeg unutarnjeg rasporeda prostorija, kao i oblikovanja pročelja.

Ključne riječi: arhitektura, barok, Koprivnica, Stari magistrat, gradska vijećnica, Franjo Poici, konzervatorska istraživanja

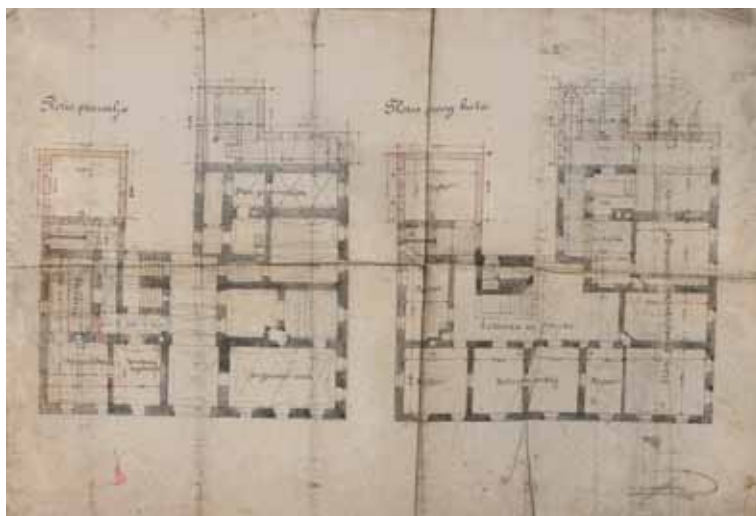
Stari magistrat je naziv za zgradu bivše gradske vijećnice u Koprivnici. Vijećnica je smještena na južnoj strani Trga dr. Leandera Brozovića, nekad glavnog trga koprivničke tvrđave. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja je proveo Hrvatski restauratorski zavod¹ rađena su s ciljem valorizacije povijesnih faza izgradnje te utvrđivanja sačuvanosti izvornih oblika iz 17./18. stoljeća. Istraživanja predstavljaju temelj i nužan preduvjet za vjerodostojnu obnovu, koja je s obzirom na zapuštenost i loše građevinsko stanje zgrade, prijeko potrebna.²

¹ Članak predstavlja prerađeni i nadopunjeni tekst elaborata konzervatorsko-restauratorskih istraživanja rađenog 2009. godine. PETAR PUHMAJER (2009a). U istraživanjima su sudjelovali Petar Puhmajer, Bojan Braun, Duško Čikara i Anđelko Pedišić. Povijesna istraživanja obavljena su uz konzultacije i pomoć Draženke Jalšić Ernečić, ravnateljice Muzeja Grada Koprivnice i Dražena Ernečića, kustosa Muzeja. Nacrte je grafički obradio student arhitekture Marko Bogadi, a 3D ilustraciju izradio je Vedran Klemens.

² Još prije pet godina zabilježeno je loše stanje zgrade te su iznesene načelne muzeološke smjernice, kao i potreba za konzervatorski utemeljenom obnovom. ŽELIMIR LASZLO (2005), 107-108.

Prikaz požara u Koprivnici 1736. godine s oltara kapele sv. Florijana.
(Muzej grada Koprivnice)

Plan nadogradnje zgrade Kotarskog suda, bivšeg Magistrata. Autor: Franjo Poici,
oko 1903. g. (Muzej grada Koprivnice)

Povijesni izvori o zgradi Starog magistrata

Povijesni izvori zasad šute o prvotnoj izgradnji gradske vijećnice u Koprivnici. Oskudni arhivski podaci razlog su tome što je povijest vijećnice u stručnoj literaturi dosad bila posve zanemarena. Ranije pretpostavke o izgradnji, temeljene isključivo na povijesnim urbanističkim okolnostima, kažu da je prvo izgrađeno zapadno krilo zgrade uz Esterovu ulicu, nekada glavnu ulicu koprivničke tvrđave, a potom u drugoj polovici 18. stoljeća i sjeverno (glavno) krilo.³ Međutim, konzervatorskim je istraživanjima utvrđena istovjetna građa zapadnoga i sjevernoga nosivog zida zgrade pa se može reći da je prvotna dvokrilna struktura zgrade nastala u jednom graditeljskom zahvatu.

Potencijalni izvor za dataciju i poznavanje razvoja vijećnice predstavljaju povijesni planovi grada Koprivnice. No, problem je što vijećnica nije prikazana ni na jednom od sačuvanih planova od 16. do 18. stoljeća, dakle iz vremena kada je sagrađena. Naime, te su planove izrađivali carski vojni inženjeri, dajući primat vojnoj upravi koja se u Koprivnici desetljećima sukobljavala s civilnom vlasti oko pitanja nadležnosti u gradskim i građanskim poslovima. Tako je gradska vijećnica bila izostavljena iz najranijih kartiranja prostorne i funkcionalne organizacije Koprivnice.

Orijentacija glavnog pročelja zgrade prema trgu upućuje na to da se njena izgradnja dogodila nakon formiranja trga jer zgrada zasigurno ne bi bila okrenuta glavnim pročeljem na sporednu gradsku ulicu, a tek lateralnim krilom na glavnu prometnu komunikaciju koprivničke tvrđave. Tako se prvotna izgradnja vijećnice može povezati upravo s formiranjem nekadašnjeg glavnoga gradskog trga, Trga dr. Leandera Brozovića.

Formiranje glavnog gradskog trga koprivničke tvrđave

Prostori gradske administracije u Koprivnici morali su postojati još u srednjem vijeku. Koprivnica se spominje 1308. godine kao općina (*Communitas*), a godine 1337. ima pravo trga (*privilegium fori*).⁴ U 14. stoljeću su jedine javne građevine u gradu hospital, samostan i četiri crkve.⁵ Gradska se uprava mogla sastajati u unajmljenim ili improviziranim prostorima, što nije bilo neuobičajeno u to doba.

U 16. stoljeću u Koprivnici se nalazi drveni dvor Ernušta, pa se pretpostavlja da su i druge građevine bile tada od drva.⁶ Planovi grada iz 16. stoljeća prikazuju

³ MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ (1986), 84.

⁴ ANĐELA HORVAT (1960), 92.

⁵ ANĐELA HORVAT (1960), 91.

⁶ ANĐELA HORVAT (1960), 92-93.

Koprivnicu kao utvrdu s četiri bastiona, unutar koje se razaznaje jednostavan raster ulica. U njemu dominiraju tri velike izdužene inzule koje se pružaju u smjeru sjever-jug. Najveća je središnja inzula na čijoj će se sredini kasnije formirati glavni gradski trg. U to doba, ulogu trga, kao glavnog gradskog prostora, mjesta trgovanja i središnje komunikacije, ima današnja Esterova ulica, koja je tada bila znatno šira nego danas.

Velika obnova tvrđave započinje 1560. godine prema projektima carskog vojnog inženjera Nicola Angielinija. Zahvati, koji osim izgradnje bastiona predviđaju i sistematiziranje gradskih prostora, ulica i tragova, traju sporadično nekoliko desetljeća, i ne privode se u cijelosti kraju.⁷ Na jednom od nacрта iz oko 1560. vidljivo je Angielinijevo nastojanje za usitnjavanjem središnje inzule s predloženim formiranjem dviju poprečnih ulica,⁸ no ono još nije realizirano 1574. godine.⁹

Godine 1580. obnovu tvrđave preuzima Giuseppe Vintano, prema čijim se projektima rade novi zemljani bedemi i četiri poligonalna bastiona.¹⁰ Na Pasqualinijevu planu tvrđave iz 1598. godine prvi se put vidi da je središnja inzula podijeljena s tri poprečne ulice stvarajući tako četiri manje inzule.¹¹ Središnji gradski trg na tom planu još uvijek nije naznačen pa se može zaključiti da se formiranje dogodilo tek nakon toga vremena, dakle u 17. stoljeću.

Formiranje trga zasad nije moguće precizno datirati jer iz 17. stoljeća zasad nema nijednog jedinog plana koji bi prikazivao detaljnu prostornu organizaciju unutar tvrđave. Većina istraživača, međutim, ne dvoji da je središnji trg u 17. stoljeću postojao.¹²

Vijećnica u 17. stoljeću

Zapisnici gradskog magistrata sačuvani su od 1639. godine,¹³ kada se prvi put spominje zgrada vijećnice kao *Domus Communitatis*.¹⁴ Oni tako dokumentiraju moguću gornju granicu datacije izgradnje prvotne vijećnice. Tek od tada pa nadalje u zapisima se redovito navodi da se zasjedanja gradskog magistrata održa-

7 MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 56-57.

8 Nacrt je objavljen u: MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 179.

9 Naime, na Angielinijevu planu iz oko 1565., te na Arconatijevu iz 1574. godine nema poprečnih ulica u središnjoj inzuli. Nacrti su objavljeni u: MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 180-181. Na Arconatijevu nacrtu je rukom zapisano da su izvedene zapadna i istočna uzdužna ulica, čime se vjerojatno htjelo naglasiti da su ove ulice u to doba obnovljene, jer se na planovima vide i ranije. MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 58.

10 MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 60.

11 Nacrt je objavljen u: MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 183.

12 LEANDER BROZOVIĆ (1978), 62, HRVOJE PETRIĆ (2000), 116, MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 184. Marija Planić Lončarić navodi tek da je kod izgradnje trga riječ o baroknoj intervenciji 18. stoljeća, no da vijećnica postoji i ranije na tom mjestu, okrenuta prema glavnoj ulici. MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ (1986), 43 i 84.

13 KARMEN LEVANIĆ (2006), 33.

14 KARMEN LEVANIĆ (2006), 41.

vaju u vijećnici.

Kako je Koprivnica bila sjedište velikog kapetana, odnosno pukovnika, koji je bio zapovjednik tvrđave, on je često uzimao za pravo čuvanja ključeva gradskih vrata, usprkos tome što je još 1556. car Ferdinand I. odredio da ključeve ima čuvati gradski sudac, odnosno načelnik. Čuvar gradskih ključeva ujedno je bio i gospodar svih kuća koje su se nalazile u unutarnjem gradu, uključujući i gradske vijećnice. Od 1691. vojni su zapovjednici nastojali na razne načine preuzeti nadležnost nad gradskom imovinom, što su do 1749. i većim dijelom uspjeli, tako da su nakon toga u ovlasti gradskog suca ostale samo gradska vijećnica, crkva i župni dvor.¹⁵ To svakako govori o kontinuitetu najvažnije civilne institucije u gradu, koja je u stotinjak godina uspjela sačuvati svoja prava.

Zanimljivo je spomenuti da iz vremena borbe za ta prava potječe i amblem *Ius gladii*, odnosno *pravo mača*, koji prikazuje ruku koja drži mač, a napravljen je od željeza i ugrađen u pročelje vijećnice.¹⁶ Prema tom pravu, a Koprivnica ga je stekla još 1356. godine, gradski su suci mogli voditi kaznene postupke i izricati smrtne presude.¹⁷

O izgledu i položaju vijećnice iz 17. stoljeća, povijesni izvori zasad šute. Planovi i vedute Koprivnice ne prikazuju detaljno raspored ulica i zgrade, ali se može naslutiti relativno slaba izgrađenost unutar zidina tvrđave. Godine 1659. u tvrđavi je bilo 80 kuća, a izvan nje još šezdesetak.¹⁸ Intenzivnije građevinske aktivnosti nastupaju tek u drugoj polovici 17. stoljeća, izgradnjom nove franjevačke crkve sa samostanom, župne crkve i župnoga dvora. Za župni dvor vizitator 1659. navodi da je "*znamenita zgrada koja nadilazi sve kuće u Koprivnici*".¹⁹ Gradska vijećnica se u tom zapisu ne spominje, ali je svakako postojala.

Na Ledentuovoj veduti iz 1639. godine (sl. 1), te Stierovoj iz 1657. godine²⁰ vidi se nekoliko tornjeva u Koprivnici. Jedan sa satom snažno je istaknut u vizuri tvrđave. Prema nekim razmatranjima, to bi mogao biti toranj glavne koprivničke crkve, franjevačke,²¹ koja se u to vrijeme nalazila na mjestu današnje župne crkve sv. Nikole. Tim više što veduta prikazuje grad sa zapadne strane, gdje je upravo taj objekt bio dominantan.²² Iza njega se naziru još barem dva manja tornja, pa

15 RUDOLF HORVAT (1943), 14 i 196.

16 Amblem se i kasnije nalazio na zgradi kad je ondje bio kotarski sud, a ponovno je vraćen na pročelje 1997. godine. LEANDER BROZOVIĆ (1978), 36-37. i DRAŽENKA JALŠIĆ ERNEČIĆ (2005), 103.

17 LEANDER BROZOVIĆ (1978), 36.

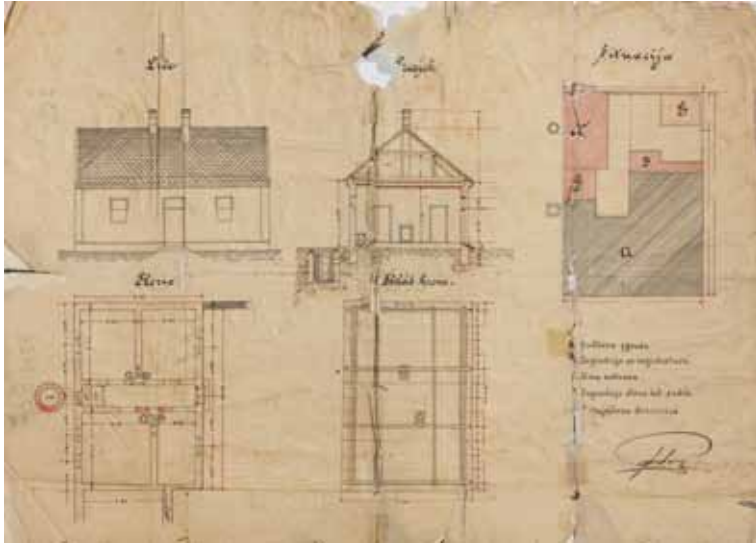
18 ANĐELA HORVAT (1960), 96.

19 ANĐELA HORVAT (1960), 98.

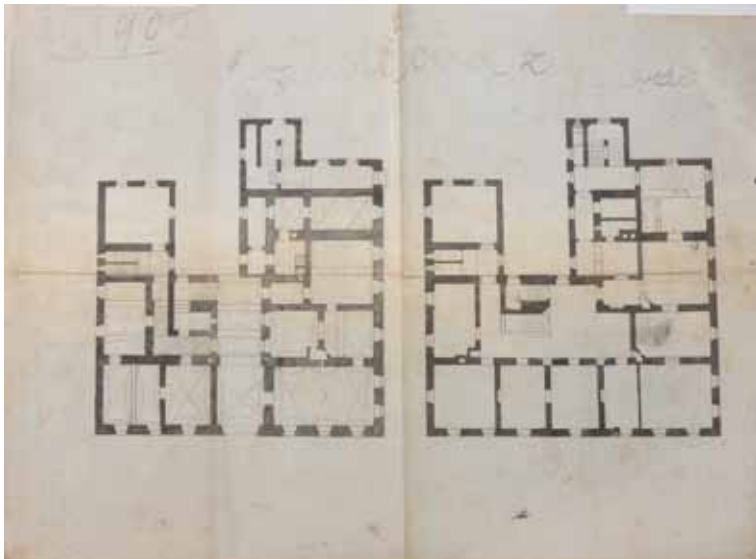
20 Vedute su objavljene u: LJUDEVIT KRMPOTIĆ (1997), 252. i PETAR PUHMAJER (2009a), 25.

21 Mirela Slukan Altić razmatra mogućnost da se radi o franjevačkoj crkvi. MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 67-68.

22 Zanimljivo je, doduše, da se toranj sa satom na vrlo sličan način prikazuje na Ledentuovoj veduti Varaždina iz 1639. godine, gdje on predstavlja toranj gradske vijećnice. Veduta Varaždina je objavljena

Nacrt zatvora iz oko 1903. g. (Muzej grada Koprivnice)

Nacrt zgrade iz 1905. g. (Muzej grada Koprivnice)

bi jedan od njih mogao možda biti toranj gradske vijećnice.²³

Zapisi o vijećnici u 18. stoljeću

Na dan sv. Jurja 1736. Koprivnicu je zadesio veliki požar. U unutarnjem gradu vatra je zahvatila 33 kuća, pa i samu gradsku vijećnicu.²⁴ Zasad nema naznaka kakve su štete mogle nastati na zgradi, a također ni to da je zgrada izgorjela do temelja, što bi zahtijevalo njezino nanovo podizanje.²⁵

Velika zgrada prikazana je u vizuri grada u trenutku požara, na oltarnoj slici iz oko 1736. godine iz kapele sv. Florijana (sl. 2).²⁶ Grad je prikazan sa zapadne strane. S lijeva je župna crkva sv. Nikole, a s desna franjevačka crkva, što odgovara njihovu položaju u prostoru. Između njih se nalazi jednokatna zgrada s pet prozorskih osi te visokim četverostrešnim krovom s buzdovanima. Neka razmatranja navode na pomisao da je riječ o zgradi Generalata²⁷ koja je u to doba morala biti jedna od najznačajnijih zgrada u gradu. No, Generalat je bio prizemnica, što se vidi na fotografiji iz druge polovice 19. stoljeća (sl. 3). Upravo se na slici požara iz oko 1736. godine lijevo od spomenute zgrade, a desno od župne crkve vidi krov jedne niže zgrade, dakle, prizemnice. Poznavajući prostornu situaciju prve polovice 18. stoljeća, može se zaključiti da je spomenuta katnica s četverostrešnim krovom i buzdovanima, upravo vijećnica, koja se naročito isticala u slici grada.

Godine 1776. spominje se u gradskoj vijećnici škola, jedna od dviju u Koprivnici. Kaže se da tu već 16 godina podučava učitelj Antun Salvator, te da njegovu školu trenutno pohađa 22 djece.²⁸ Naslućujemo da je za 12 dječaka i 10 djevojčica bilo nužno osigurati i veći prostor za nastavu, pa je u tu svrhu morala služiti jedna od većih prostorija, možda u prizemlju. Jednako je tako moguće da je istodobno u zgradi bio i učiteljev stan, što je bilo uobičajeno u ono doba.

U kolovozu 1778. izbio je požar u Dugoj ulici (*Villa Longa*), koji je zahvatio 11 kuća, među ostalim i gradsku vijećnicu. Zapisi govore da je vijećnica sačuvana, ali da je na njoj uništen krov, te je u velikoj mjeri izgorjela žitnica i sijeno koje se valjda nalazilo u blizini.²⁹

u: LJUDEVIT KRMPOTIĆ (1997), 252.

23 U arhitekturi srednje Europe bilo je uobičajeno da gradske vijećnice imaju toranj. On je mogao biti zidan, ali i drven kod manjih zdanja.

24 RUDOLF HORVAT (1943), 16.

25 Konzervatorskim su istraživanjima u dvije prostorije prizemlja utvrđene veće izgorjene površine zidova, pa bi se iz toga moglo zaključiti da je zgradu nekad zahvatio veći požar.

26 Oltarna slika iz crkve sv. Florijana danas se nalazi u sakralnoj zbirci Muzeja grada Koprivnice.

27 MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ (1986), 45. i MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 76.

28 RUDOLF HORVAT (1943), 12.

29 Franjevački samostan u Koprivnici – arhiv (dalje: FSK), *Liber memorabilium Conventus Caprozensis*, str. 6. “*Die 29na Augusti exortum est incendium in Longa Villa, et Vulcano consecrata sunt domus 11. Domini Judicis Civitatis dissecato tecto Domus conservata est. Horrea, foenum, stramen, in magna quantitate incinerata sunt.*”

Razoran potres pogodio je Koprivnicu nekoliko mjeseci kasnije, dana 8. studenog 1778. godine. O njegovoj snazi svjedoči i podatak da se srušio dio svoda u franjevačkoj crkvi.³⁰ Navodno je tom prigodom oštećena i gradska vijećnica. Rudolf Horvat kaže da kronika franjevačkog samostana bilježi početak obnove vijećnice 20. travnja 1779. godine,³¹ međutim spomenuti zapis bilježi tek obnovu župnog dvora i Generalata, ali ne i vijećnice.³²

Svakako se pristupilo obnovi više građevina u to vrijeme. Za izgradnju svoda u franjevačkoj crkvi angažiran je varaždinski graditelj Ivan Michael Taxner, a za popravak krova Šimun Ignac Wagner.³³ Vjerojatno su i za druge gradnje bili pozvani varaždinski majstori, naročito stoga jer je sam Varaždin nekoliko godina ranije stradao u požaru, pa se ondje intenzivno gradilo, a Varaždin je u to vrijeme bio sjedište većeg zidarskog, klesarskog i tesarskog ceha.

Većoj obnovi koprivničke vijećnice svakako se prišlo u 18. stoljeću, možda upravo nakon potresa, jer su u velikoj mjeri raniji križni svodovi zamijenjeni češkim kapama, karakterističnim upravo za to vrijeme. Na ulaznom portalu je s lijeve strane urezan kućni broj 81, a ispod njega shematizirani natpis 1785 s krasopisnom izvedenom brojkom 1, kojim je moglo biti obilježeno vrijeme ove obnove (sl. 11).³⁴

Prenamjena zgrade za Kotarski sud

Iz prve polovice 19. stoljeća ostao je zapis o vijećnici prigodom posjeta bana Josipa Jelačića Koprivnici. Bio je organiziran veliki doček i proslava, a narod se okupio pred gradskom vijećnicom i s bakljama krenuo prema generalatu, gdje je za bana bio osiguran smještaj. Ban je obišao sve javne urede, uključujući i gradsku vijećnicu gdje su mu pokazali zbirku novca i povelju iz 1356. kojom je Koprivnica postala slobodnim kraljevskim gradom.³⁵

Sredinom 19. stoljeća, zgrada je prvo prenamijenjena za smještaj ureda kraljevske podžupanije u Koprivnici, a potom i za Kraljevski kotarski sud. Nakon useljenja kotarskog suda, gradska je uprava preselila u jednu zgradu koja se nalazila na uglu današnjeg Zrinskog trga.³⁶

Zgrada je u novoj funkciji doživjela daljnje izmjene svoje unutarnje organizacije. Uz zapadno krilo dodan je uzak hodnik s dvorišne strane, dok je

30 RUDOLF HORVAT (1943), 209.

31 RUDOLF HORVAT (1943), 210.

32 FSK, *Liber memorabilium...*, str. 9. "Die eadem Curia Parochialis penes Ecclesiae Coepit aedificari de novo ex integro, Generalatum autem Domus renovari et restaurari eadem die in inceperunt."

33 FSK, *Liber memorabilium...*, str. 8., 12. travnja 1779. i kasnije bez numeracije 6. svibnja 1779.

34 Marija Planić Lončarić iščitala je druge podatke: "N 81, 7 (oštećenje) 1861." MARIJA PLANIĆ LONČARIĆ (1986), 81. Iz natpisa se nikako ne mogu iščitati brojke 1861.

35 RUDOLF HORVAT (1943), 243-244.

36 Na njenu je mjestu 1893. godine izgrađen hotel. RUDOLF HORVAT (1943), 25.

uz sjeveroistočni dio glavnoga krila nadozidan zahodski blok, koji predstavlja začetak istočnoga krila. Te izmjene možda su se dogodile poslije 1869. jer se ne vide na franciskanskom katastru iz te godine.³⁷

Na prijelazu 19. u 20 stoljeće su za potrebe suda poduzete nove, mnogo značajnije nadogradnje. One su dobro dokumentirane zahvaljujući sačuvanim arhivskim nacrtima (sl. 4, 5, 6).³⁸

Iz nacрта se vidi (sl. 4) da je u sjeveroistočnom dijelu prizemlja bilo smješteno otpравниštvo, urudžbeni zapisnik i pisarna, a u sjeverozapadnom dijelu grunтовni ured. U prizemlju zapadnoga krila bio je stan podvornika. Na katu je predvorje služilo kao čekaonica za stranke, a prostorije glavnog krila kao uredi kotarskog suca i pristava. Cijelo zapadno krilo u katu služilo je za stan predstojnika kotarskog suda. Upravo je za potrebe predstojnikova stana zapadno krilo produženo za jednu os prema jugu te dodan stubišni blok, kako bi se u stan moglo doći s ulice, a ne kroz javni i uredski prostor zgrade. Osim spomenutih nadogradnji, posebno je projektirana zgrada zatvora (sl. 6). Prizemnica na južnom dijelu parcele spojena je gabaritom uz upravo produženo istočno krilo zgrade.

Nacrt nadogradnje glavne zgrade (sl. 4) može se datirati neposredno prije 1903. godine. Naime, na vrlo sličnom su nacrtu, očigledno rađenom istom rukom, nadogradnje već završene, a na njemu je olovkom ispisana 1905. godina (sl. 5). A budući da su nadogradnje ucrtane i u regulatornu osnovu iz 1903. godine,³⁹ za pretpostaviti je da su nastale neposredno prije toga.⁴⁰

Kao projektant ovih gradnji potpisan je Franjo Poici, mjernik u građevnom uredu gradskog poglavarstva Koprivnice. Poici se ondje spominje od 1901. pa sve do 1906. godine kada ga zamjenjuje inžinir Hugo Švarc.⁴¹ Iako bez arhitektonske kvalitete, nadogradnje su pridonijele funkcionalnosti prostora. Hodnik sa stubištem u zapadnom krilu omogućio je kretanje bez prolaska kroz prostorije, dok se u istočnom krilu dobilo na radnom prostoru. Čini se da zatvor i sama zgrada kotarskog suda nisu nikad bile povezane vratima, što je i logično s obzirom na funkcionalnu razliku u pristupnosti te higijenskim uvjetima u obje zgrade.

U to je vrijeme moralo doći i do preoblikovanja pročelja, jer su u žbuci izvedeni vijenci koji kontinuiraju kako starim dijelom zgrade, tako i na nadogradnjama. Fotografije s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća ne prikazuju zgradu s mnogo detalja (sl. 3),⁴² ali se može vidjeti sasvim jednostavno oblikovanje s naglašenim

37 MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 200.

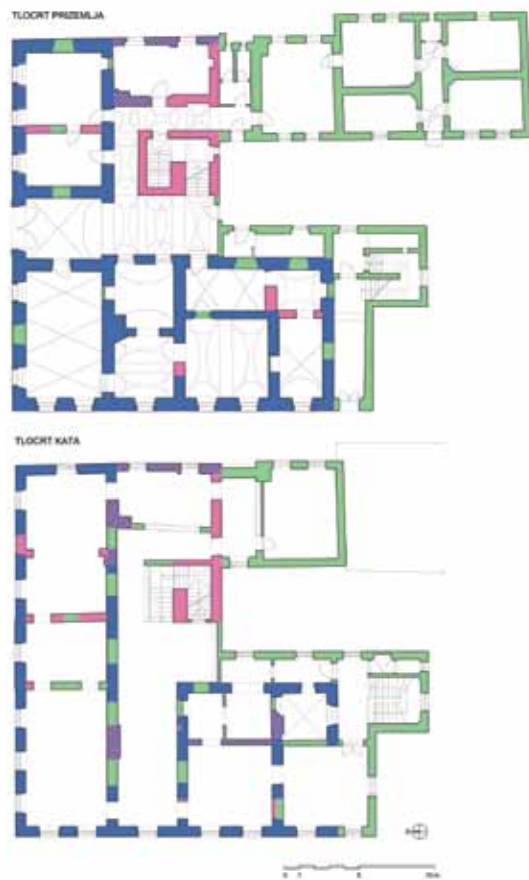
38 Nacrti se čuvaju u arhivu Muzeja grada Koprivnice. Na pomoći pri istraživanju, zahvaljujem Draženki Jalšić Ernečić, ravnateljici MGK.

39 Regulatorna osnova Koprivnice iz 1903. objavljena je u: MIRELA SLUKAN ALTIĆ (2003), 205 i 207.

40 Također, na katastarskoj karti s kraja osamdesetih godina 19. stoljeća (koja je upotrebljena kao podloga za nerealizirani projekt elektrifikacije), vidljivo je da još nema nadogradnji.

41 BRANKO VUJASINOVIĆ (2004), 470-488.

42 PETAR PUHMAJER (2009a), 27, 33, 34, 35

Tlocrt prizemlja i kata. Razvojne faze. 1. faza (17. ili prva polovica 18. st.) – plava boja, 2. faza (18. st.) – crvena boja, 3. i 4. faza (19. i 20. st.) – zelena boja. (Hrvatski restauratorski zavod)

vodoravnim trakama.

Stari magistrat u 20. stoljeću

U 20. stoljeću Stari magistrat doživljava daljnje preinake svoje unutrašnjosti i vanjštine. Godine 1963. u zgradu useljava Muzej Grada Koprivnice te započinje nova obnova zgrade. Navodno je obnova rađena prema konceptu arhitekta Vjenceslava Rihtera.⁴³ U dokumentima stoji da je idejno rješenje radio Arhitektonski biro za projektiranje u Bjelovaru. Troškovnici navode rušenje pregradnih zidova,

⁴³ DRAŽENKA JALŠIĆ ERNEČIĆ (2005), 102.

Pogled na zgradu iz zraka s jugozapada, 2009.
(Hrvatski restauratorski zavod)

vađenje dvokrilnih i jednokrilnih vrata, zidanje nadvoja nad novouspostavljenim prolazima i druge zahvate. Autor idejnog muzejskog koncepta bio je akademski slikar Mladen Pejaković. Zgrada je kraj osamdesetih godina 20. stoljeća dočekala u lošem stanju, te se 1989. godine ponovo pristupilo temeljitoj obnovi. Obnovi, koja je potrajala nekoliko godina, prethodila su po prvi puta rađena konzervatorska istraživanja (arhitekt Davorin Stepinac).⁴⁴

Građevinski razvoj i problem datacije

Kronologija razvojnih faza (sl. 7) rezultat je konzervatorsko-restauratorskih istraživanja temeljenih prvenstveno na sondiranju zidnih površina u unutrašnjosti i na pročeljima zgrade. S obzirom da je tijekom istraživanja bilo vrlo teško razlikovati pojedina razdoblja izgradnje jer su obnove često značile dokidanje tragova starijih elemenata, ovdje iznesene razvojne faze, kao i nacrti u prilogu, tumače se tek kao moguće varijante izgleda pojedinih faza.

Slaba očuvanost arhivskih zapisa o Starom magistratu, kao i neutvrđena datacija početka izgradnje zgrade, značile su izostanak bitnih povijesnih podataka

⁴⁴ Muzej grada Koprivnice – arhiv, Davorin Stepinac, *Koprivnica. Zgrada Muzeja. Trg L. Brozovića 1. Opisi i grafički prikazi nalaza nakon otucanja žbuke u prostorima prizemlja, s prikazom građevinskih zahvata uređenja zgrade nakon izvedenih hidroizolacijskih radova. Prijedlozi novih prostornih organizacija*, tipkopolis, Zagreb 1989. Sadržaj teksta je obuhvaćen i konzervatorskim elaboratom iz 2009. godine. PETAR PUHMAJER (2009a), 63.

koji bi mogli pojasniti veće građevinske zahvate u 17. i 18. stoljeću, te zasad ostavile neka otvorena pitanja o pojedinostima graditeljske povijesti ove zgrade. Na temelju provedenih istraživanja, bit će svakako moguće, u slučaju utvrđivanja pojedinih datacija, nove argumente povezati s četiri značajne faze u izgradnji zgrade. Sažeti prikazi razvojnih faza se ovdje razmatraju kao rezultati značajnih tlocrtno-oblikovnih promjena na zgradi, pri čemu jedna faza ne podrazumijeva jedan zahvat na zgradi nego jedno razdoblje kojim je obuhvaćeno više građevinskih zahvata. Detaljnije promjene za pojedine faze mogu se vidjeti na nacrtima u prilogu (sl. 7).

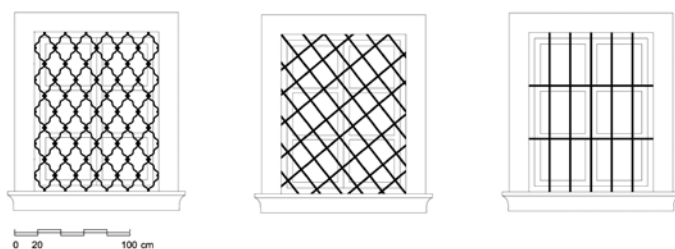
Zgrada je nastala sukcesivnom izgradnjom. Prvotni objekt, zacijelo podignut u 17. stoljeću, bio je L-tlocrta, što bi bila prva faza izgradnje. Glavno je krilo imalo načelno simetričan raspored s vežom u središnjoj osi prizemlja, a na nju okomito položene dvorane dvije dvorane, križnoga svoda. U 18. stoljeću dolazi do pregradnje većih prostorija u manje te zamjene ranijih svodova češkim kapama, vjerojatno nakon potresa 1778. godine, a sve intervencije tog razdoblja mogu se svrstati u drugu fazu gradnje. Adaptacijom za potrebe kotarskog suda na prijelazu 19. u 20. st. nadograđuje se bočno (zapadno) krilo, prvo za jednu os po dužini, a potom i po širini, te se na začelju pridodaje rizalit sa stubištem. Istovremeno se gradi i istočno krilo, prvo zahodski blok, a potom i jedna prostorija u prizemlju i katu. Nedugo zatim je uz istočno krilo podignuta i prizemna zgrada zatvora. Zahvati nastali u 19. i 20. stoljeću mogu se svesti pod treću i četvrtu fazu izgradnje Magistrata.

Tlocrtno-oblikovna obilježja

Trokrilna jednokatna zgrada (sl. 8) okrenuta je glavnim krilom prema trgu, zapadnim bočnim krilom prema Esterovoj ulici, dok se istočno krilo pruža u dubinu parcele. Krila zgrade zatvaraju manje unutrašnje dvorište, a s istočne se strane nalazi još jedno veće dvorište ograđeno zidom.

Zgrada je podrumljena ispod glavnog (sjevernog) te većim dijelom zapadnoga bočnog krila. Podrum se sastoji od središnjeg hodnika omeđenog s dvije prostorije.⁴⁵

⁴⁵ Do prije kojeg desetljeća, ulaz u podrum bio je kroz okno u podu veže, dok je današnji ulaz iz hodnika u istočnom krilu probijen u recentnom vremenu. Duljina podrumskog hodnika tako je rezultat njegova nedavnog produljenja. Hodnik vodi u pretprostor iz kojeg se ulazi u dvije velike podrumске prostorije, jednu sa sjeverne, a drugu s južne strane. Obje su svodene bačvastim svodom sa susvodnicama, koje su izrazite širine pri čemu preuzimaju konstruktivnu ulogu na način kako je to riješeno križnim svodom. Prostorije su osvijetljene tek malim podrumskim prozorima.

Karakteristični primjeri prozorskih rešetki. (Hrvatski restauratorski zavod)

Prostorni raspored

Prizemlje zgrade ima osovinski tlocrt u glavnom (sjevernom) krilu, sa središnje smještenom vežom koja spaja ulicu i dvorište. Veža ima u ulaznom dijelu križni svod, dok je prema jugu svođena s tri češke kape. Sa svake njezine strane je izvorno bila velika troosna dvorana s križnim svodom, od kojih je danas sačuvana samo ona na zapadnoj strani. Istočna je dvorana kasnije pregrađena u dvije manje, a prvotni križni svod je zamijenjen češkim kapama. U recentnom su vremenu češke kape uklonjene, ali su tragovi peta oba svođenja nađeni sondiranjem.

Ostale prostorije, koje se nasumično vežu, imaju križni ili češki svod, a samo jedna ima bačvasti svod. U istočnom je dijelu glavno stubište za uspon na kat, oko kojega se formira manji L-hodnik za pristup u istočni dio zgrade. Stubište je drveno, trokrako, s vrlo malim srednjim krakom od svega nekoliko stuba, te dva odmorišta, prvo svođeno češkom kapom, te drugo smješteno u prostoru kata.

U organizaciji kata, izvoran su položaj i dimenzije sačuvale tri prostorije uz sjeverno pročelje. Jedna uska prostorija nalazi se u središnjoj osi zgrade (tj. veže u prizemlju) te ima samo jednu prozorsku os, a dvije bočne dvorane imaju po tri osi. Današnji raspored prostorija na katu nastao je recentnom obnovom prije nekoliko desetljeća, kada je došlo do uklanjanja pojedinih zidova te zazidavanja vrata. Stvoren je prostor pogodan za muzejski postav koji tendira kružnom kretanju posjetilaca. Tlocrtno je on posve asimetričan, a koncentrira se oko predimenzioniranog središnjeg predvorja. Sve su prostorije izrazite visine, imaju stropove s holkelima, osim jedne manje koja ima križni svod. Istraživanjima je utvrđeno da su prostorije u ranoj fazi bile povezane vrlo niskim, segmentno zaključenim vratima.⁴⁶

⁴⁶ U jednom takvom prolazu, u južnoj prostoriji kata u zapadnom krilu, pronađena je oslikana zidna niša, nastala preoblikovanjem nekadašnjih vrata. Skroman oslik prikazuje pojednostavljenu marmorizaciju.

Bravarija 18. stoljeća na vratima između veže i jugozapadne prostorije. (Hrvatski restauratorski zavod)

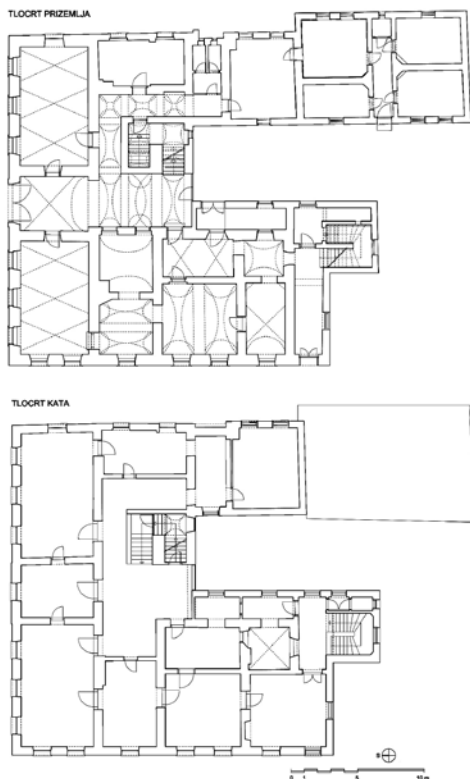
19. st. na vratima ulaza na tavan. (Hrvatski restauratorski zavod)

Glavni portal. (Hrvatski restauratorski zavod)

Nevješto urezana godina 1785. na glavnom portalu, vjerojatno datira neku od obnova. (Hrvatski restauratorski zavod)

Predložena rekonstrukcija.
Tlocrt prizemlja i kata.
(Hrvatski restauratorski zavod)

Prema stilsko-tipološkim obilježjima, tlocrtna se osnova zgrade može u glavnini datirati u 17. stoljeće. Koncept veže smještene u središnjoj osi prizemlja, te omeđene s obje strane velikom dvoranom,⁴⁷ morao je, zbog konstrukcije nosivih zidova, biti ponovljen i na prvom katu zgrade. To je ondje rezultiralo formiranjem male uske prostorije u središnjoj osi te ponovo dvjema dvoranama uz nju. Izostanak “baroknog” koncepta velike, centrirane, višesne dvorane na katu je tipična odlika svjetovne arhitekture 17. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj. Također, uporaba križnih svodova za velike prostorije značajno prevladava u konstrukcijskim rješenjima 17. stoljeća.

⁴⁷ Ovakva koncepcija prizemlja s dvjema dvoranama okomito položenim na vežu, podsjeća na prostornu organizaciju palače Zagrebačkog kaptola u Varaždinu, sagrađenu 1760-63. godine. Ondje su dvorane svodene bačvastim svodom sa susvodnicama. Također je sličan i položaj predvorja na katu uz začeljni zid, centriran u osi veže u prizemlju. Usp. PETAR PUHMAJER (2009b), 163. i sl. 3. Općenito, koprivnički Stari magistrat svojom prostornom organizacijom, oblikovanjem i proporcijama, slični na varaždinske palače 17. i 18. stoljeća.

Unutarnja oprema

Nije sačuvana izvorna unutarnja oprema zgrade. Mjestimično nalazimo povijesnu drveninu prozora i vrata koja se može datirati najranije u 19. stoljeće, a najzanimljivija su vrata ulaza na tavan s dekorativnom bravarijom (sl. 9a). Vrata koja iz veže vode u prostoriju na jugozapadnoj strani, također imaju dekorativnu bravariju, ali iz 18. stoljeća (sl. 9b). Popločenje je većinom recentno.⁴⁸

Pročelja

Jednokatna trokrilna zgrada je uslijed višestrukih nadogradnji rezultirala nejednakim visinama pojedinih krila i kosina krovišta. Glavno (sjeverno) pročelje raščlanjeno je sa sedam prozorskih osi. Središnja je os naglašena plitko istaknutim rizalitom na kojem je u donjoj zoni polukružno zaključen kameni portal.

Na uličnim pročeljima otvorene su sonde kako bi se utvrdile eventualne promjene u gabaritima, s obzirom da se dosad pretpostavljalo kako sjeverno i zapadno krilo zgrade potječu iz različitih razdoblja. No, sonde su pokazale kontinuiranu građu zida duž oba pročelja, s iznimkom krajnje desne osi na zapadnom pročelju koja je dodana nadogradnjom aneksa u 19. stoljeću.⁴⁹

Prozori prizemlja i kata na uličnim pročeljima imali su izvorno kamene okvire s istaknutim klupčicama.⁵⁰ Razdjelni i zaključni vijenac izvedeni su u žbuci kao stupnjevita profilacija,⁵¹ a zonom prvoga kata teče jednostavna traka. Vijenci i trake se, prema oblikovanju mogu datirati u 19. stoljeće. Iznad središnjeg prozora kata je u žbuci istaknut duguljasti pravokutni medaljon.⁵² Osim vijenaca, svi su ukrasi rađeni u cementnoj žbuci nanesej na pročelje nakon obijanja izvorne vapnene žbuke,⁵³ te predstavljaju tek približnu reminiscenciju na nekadašnju de-

48 Na katu hodnika južnog stubišta nalazi se izvanredno dobro sačuvan pod iz oko 1903. godine, od pravokutnih kulir ploča slaganih dijagonalno u naizmjenično crvenoj i sivoj boji. Osim ovoga, spomenimo i popločenje tavana od opečnih tavela.

49 Čini se, također, da je glavno (sjeverno krilo) u najranijoj fazi bilo za jednu os uže nego danas. To nije moguće sa sigurnošću potvrditi, jer su učestalim izmjenama u kasnije vrijeme, svi tragovi u tom smislu poništeni. Naime, učvršćavanje zidova u prostorijama prizemlja i kata u jugoistočnom dijelu sjevernoga krila, kao i reška koja kontinuiru kroz obje etaže u unutrašnjosti, upućuje na potrebu za znatnim konstruktivnim ojačanjem tog dijela zgrade, koje bi u toj mjeri bilo nužno jedino u slučaju većih gabaritnih promjena.

50 Ispod cementne žbuke pronađene su na nekoliko mjesta kamene klupčice i dovratnici na prozorima prizemlja, a izvorno su se u 17. i 18. stoljeću nalazili na svim prozorima sjevernog i zapadnog pročelja. Na prozorima kata nije sačuvan nijedan kameni okvir, ali zazidi oko prozora ukazuju na njihovo postojanje.

51 Građa međukatnog vijenca je u opeci i to u dva reda, s tim da je gornji red opeka ugrađen u vrijeme kada je nastao rizalit. Naime, na rizalitu je gornji red opeka jače istaknut u odnosu na ostatak opeka u istom redu.

52 Riječ je o suvremenoj interpretaciji nekog povijesnog elementa, vjerojatno uokvirene ploče s natpisom, koja je nakon njena uklanjanja izvedena u cementnoj žbuci.

53 Vrlo mali tragovi stare vapnene žbuke rađeni su na glavnom pročelju, ispod klupčice petog prozora

koraciju.

Rizalit je izveden zadebljanjem žbuke. Istraživanja iz 1989. godine pokazala su da je on naknadan,⁵⁴ ali je vjerojatno nastao u 18. stoljeću. Naime, raščlamba pročelja rizalitima se u arhitekturi kontinentalne Hrvatske javlja tek u 18. stoljeću.

Portal (sl. 10) je, po svemu sudeći, oblikovan u najranijoj fazi izgradnje. Sastoji se od dovratnika i lučnog nadvratnika koji su na maniristički način komponirani isticanjem klesanaca, dok su kapiteli nadvratnika te zaglavni kamen dodatno naglašeni zadebljanjem vanjskih bridova.⁵⁵ Stilski je oblikovanje portala bliskije „manirizmu” karakterističnom za 17. stoljeće u kontinentalnoj Hrvatskoj, nego profiliranim portalima „mekih” zavojitih oblika 18. stoljeća. Na jednom od klesanaca na lijevom dovratniku portala urezano je slobodnim rukopisom N 81, što predstavlja nekadašnji kućni broj zgrade. Na klesancu ispod njega je krasopisno, ali nevjesto urezano 1785, čime je zabilježena godina neke od obnova pročelja ili možda cijele zgrade (sl. 11).⁵⁶

Na dvorišnim je pročeljima žbuka gotovo u cijelosti obijena pa se vide opečni nadvoji novih i starih prozora, te lučni otvori veže i predvorja u katu, napola zazidani nadogradnjom aneksa na zapadno krilo.

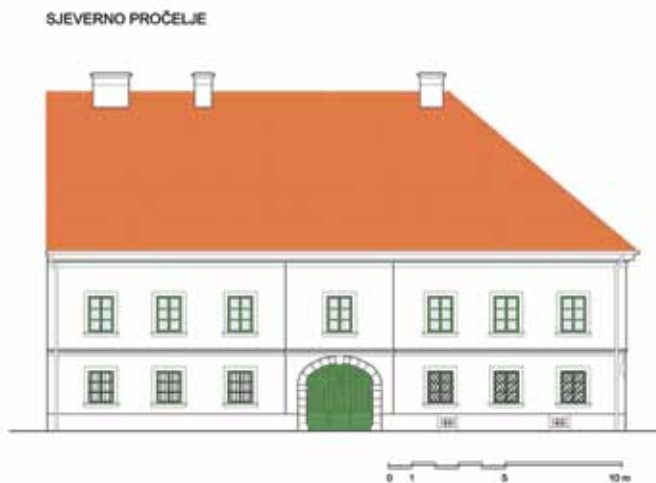
Na zgradi su na nekolicini prozora sačuvane povijesne rešetke (sl. 12). Na glavnom se pročelju rešetke na prozorima u petoj i sedmoj osi mogu datirati u 18. stoljeće. One u petoj osi izvedene su u rasteru skošenih polja s valovito izvijenim šipkama te predstavljaju najdekorativniji element zgrade sačuvan iz baroknog doba. Nešto jednostavnije, s ravnim šipkama ima prozor u sedmoj osi sjevernog pročelja te prva i druga os zapadnog pročelja. Na pročelju se također nalazi gore spomenuti željezni amblem “pravo mača” (*ius gladii*), no zasad nije moguće reći otkad potječe.

kata s lijeva. Na žbuci je i trag ružičaste boje veličine nekoliko milimetara, koji svjedoči o obojenju. Nije moguće utvrditi kojem vremenu pripada, no svakako nije riječ o obojenju 17., a vjerojatno ni 18. stoljeća. Sama prozorska klupčica također je više navrata prebojana različitim bojama.

54 Naime, u njegovoj su građi pronađeni komadi crijepova, što je uobičajeno kod naknadnog žbukanja ili zapunjavanja građe zida. Istovremeno je utvrđeno da je portal, nakon izgradnje rizalita, malo izvučen iz dubine zida. Vidi Izvadak iz izvještaja: Davorin Stepinac, *Koprivnica, Zgrada Muzeja, Trg L. Brozovića 1*, svibanj 1989., str. XIV, detalj T, također u PETAR PUHMAJER (2009a). Budući da je nakon tih istraživanja s pročelja obijena sva žbuka i stavljena nova, našim istraživanjima nismo mogli utvrditi tragove koji bi upućivali nastanak rizalita, pa se u zaključku moramo prikloniti nalazima iz 1989. godine.

55 Na glavnom portalu palače nalaze se vrijedna drvena vrata, vjerojatno rad domaćih stolariz iz prve polovice 19. stoljeća. Riječ je o kolnim vratima s dva krila unutar kojih je pješački ulaz u obliku manjih jednokrilih vrata. Vrata imaju puni parapet profiliranog zaključka, te gornje plohe s ukladama unutar kojih su fiksne rebrenice. Od povijesne bravarije, na njima je prihvatnik, a s unutrašnje strane i sustav dugačkih grubo obrađenih plosnatih poluga, koje imaju povijene vrhove te su pribijene kovanim čavlima. Tu su i istovjetni zasuni, dok je kvaka recentna.

56 Izgradnja stubišta i svođenje češkim kapama svakako se može datirati u drugu polovicu 18. stoljeća.

Glavno pročelje. Predložena rekonstrukcija

3D vizualizacija Staroga magistrata

Zgrada zatvora bivšeg kotarskog suda

Zgradu zatvora (sl. 6) projektirao je Franjo Poici prilikom cjelovite obnove zgrade na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Zgrada je spojena na istočno krilo, ali ima vlastiti ulaz iz dvorišta. Objekt ima samo prizemlje, a zanimljiv je po malim dimenzijama. Tlocrtno se formira središnjim hodnikom uz koji se s obje strane ulazi u dvije prostorije. Na istočnom je kraju hodnika manji zahod. Na vratima je sačuvana izvorna stolarija s bravama, ključanicama i rešetkama. Pročelja su jednostavna, s malim pravokutnim prozorima u gornjoj zoni, na kojima su rešetke od kovanog željeza. U zoni ispod dvoslovnog krova je profilirani zaključni vijenac.

Današnje stanje građevine i prijedlog smjernica za obnovu

Istraživanjima se pokazalo da su relativno rane intervencije na zgradi u 18. stoljeću, nakon požara i potresa, dovele do izvjesne devalorizacije prvotnih prostornih odlika. Velike dvorane glavnoga krila podijeljene su na manje prostorne jedinice, a i u zapadnom je krilu došlo do formiranja manjih prostorija te rušenja prvotnih križnih svodova. Nadogradnja zgrade na prijelazu 19. u 20. stoljeće bio je izvjestan pokušaj bolje organizacije unutrašnjeg prostora, iako je i on značio daljnje dokidanje izvornih obilježja.

Intervencije rađene u 20. stoljeću nemaju prostornu, arhitektonsku ili umjetničku vrijednost. Srušeni su svodovi u istočnom dijelu sjevernog krila zgrade, a sa zidnih površina je u velikoj mjeri otučena stara žbuka te stavljena crna cementna smjesa *aquatril*, kao podloga za novu tvrdnu cementnu žbuku. Ovaj teško reverzibilan postupak, u konzervatorskom smislu, nije doprinio smanjenju vlage u zidovima kojem je bio namijenjen. Pročelja su potpuno devaluirana ukidanjem kamenih okvira prozora i prežbukavanjem cementnom žbukom pretjerane debljine, bez respekta prema dimenzijama i proporcijama sačuvanih oblika povijesnih profilacija.

Kod izrade smjernica za obnovu zgrade, analizirana je sačuvanost i cjelovitost pojedinih faza izgradnje te je zaključeno da je najcjelovitije sačuvana i najbolje saglediva treća faza koja se datira na prijelaz 19. u 20. stoljeće. Mogućnost cjelovite rekonstrukcije ranijih faza (17. ili 18. stoljeće) je isključena zbog nedostatnih pokazatelja o izvornu oblikovanju brojnih elemenata.⁵⁷ Kao u velikom broju slučajeva konzervatorski obnavljenih i istraženih građevina, kao optimalnom se nameće mješovita prezentacija više povijesnih slojeva.

Prijedlog rekonstrukcije zgrade (sl. 13 i 14), izrađen nakon konzultacija s up-

⁵⁷ Primjerice, nije poznato kako su izgledala dvorišna pročelja prije nadogradnje krila i aneksa.

ravom Muzeja Grada Koprivnice i stručnjacima iz konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, uzeo je u obzir i znatnu potrebu za prostorom u funkciji Muzeja. Tako je predloženo zadržavanje svih nadogradnji. Kao valorizacija “baroknih” faza izgradnje, predložena je djelomična rekonstrukcija prostornog rasporeda glavnog krila, u prvom redu njegove simetrične organizacije, s uskom prostorijom u srednjoj osi i dvjema većim dvoranama bočno, te, u izvjesnoj mjeri i enfilada vrata kroz prostorije. Na pročeljima je nužna rekonstrukcija izvornih formata prozora i repliciranje njihovih kamenih okvira, ali uz zadržavanje međukatnog i razdjelnog vijenca iz 19./20. st., s obzirom da raniji nisu sačuvani.

Obnova Starog magistrata važan je korak u revitalizaciji povijesnog središta Koprivnice, te bi u tom procesu bilo nužno rekonstruirati i parternu plohu Trga Leandera Brozovića sa skupinom pilova (sl. 15). Time bi se ponovno uspostavilo i povijesno-urbanističko značenje nekadašnjeg glavnog trga koprivničke tvrđave, na kojemu Stari magistrat ima dominantan položaj.

Summary

Contribution to the Research on the Old Town Hall in Koprivnica

Conservation and restoration research on the Old Town Hall building have pointed to several phases of its construction. The building itself has undergone numerous reconstructions since its original erecting in the 17th century. Its renewal in the 18th century led to changes within its interior arrangement as well as the alteration of vaults, while in the 19th century the building was converted into the County Court. Therefore, the west wing was enlarged, the east wing was erected and so was the prison building. Conservation research, done for the purpose of renovation, has shown that none of the historic phases of construction (17th and 18th century) have been preserved to such extent that the reconstruction of complete architectural patterns would be possible. Consequently, conservation guidelines suggest keeping the 19th and 20th century additions, as well as partial reconstruction of the earlier interior room arrangements and the front design.

IZVORI I LITERATURA

Muzej Grada Koprivnice, arhiv, Koprivnica

Franjevački samostan, arhiv: *Liber memorabilium Conventus Caprozensis*
Koprivnica

BROZOVIĆ, Leander: *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica, 1978.

- HORVAT, Andela: Osvrt na urbanizam Koprivnice, *Bulletin Odjela VII. za likovne umjetnosti JAZU* br. 2-3, Zagreb, 1960.
- HORVAT, Rudolf: *Poviest slob. i kr. grada Koprivnice*, Zagreb-Koprivnica, 1943. (pr. 2003.)
- JALŠIĆ ERNEČIĆ, Draženka: Muzej grada Koprivnice – stari Magistrat, *Podravski zbornik* br. 31, 2005.
- KRMPOTIĆ, Ljudevit: *Izvjestaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva od 16. do 18. stoljeća*, Hanover-Karlobag-Čakovec, 1997.
- LASZLO, Želimir: Zgrada Magistrata u Koprivnici – konzervatorske i muzeološke natuknice, *Podravski zbornik* br. 31, 2005.
- LEVANIĆ, Karmen: *Zapisnici Poglavarstva grada Koprivnice 1639.-1700.*, knjiga 1, Samobor, 2006.
- PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica u 17. stoljeću*, Samobor, 2005.
- PUHMAJER, Petar: *Koprivnica. Stari magistrat. Elaborat konzervatorsko-restauratorskih istraživanja*, elaborat, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2009. (2009a)
- PUHMAJER, Petar: Palača Zagrebačkog kaptola u Varaždinu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* br. 33, 2009. (2009b)
- PLANIĆ LONČARIĆ, Marija: Izgradnja grada do sredine 19. stoljeća; Odabrani primjeri graditeljskog nasljeđa Koprivnice, u: *Koprivnica – grad i spomenici*, Zagreb, 1986.
- SLUKAN ALTIĆ, Mirela: *Povijesni atlas gradova – Koprivnica*, Zagreb, 2005.
- VUJASINOVIĆ, Branko: Pregled povijesti građevne službe u Hrvatskoj od 1770. do 1918. u: *Građevni godišnjak 2003./04.*, 2004.